

POST-HÜMAN DÜZENDE HİBRİT SAVAŞ: 2022 RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA TEKİNSİZLİK VE ŞEFFAF OLMAYAN İTTİFAKLAR

Aşkın İnci SÖKMEN ALACA*

Atf: Sökmen Alaca, Aşkın İnci. "Post-Hüman Düzende Hibrit Savaş: 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Tekinsizlik ve Şeffaf Olmayan İttifaklar", *Sosyologca*, Sayı 31 (2026), s. 121-138.

ÖZ: Bu çalışma, 2022 Rusya-Ukrayna savaşını hibrit savaş, tekinsizlik ve şeffaf olmayan ittifaklar ekseninde analiz etmekte; modern çatışmanın ontolojik dönüşümünü post-hümanist bir teorik çerçeveden ele almaktadır. Sigmund Freud ve Ernst Jentsch'in *Unheimliche* kavramından ve Bruno Latour'un Aktör-Ağ Teorisi'nden beslenen çalışma, hibrit savaşı yalnızca araçsal bir strateji olarak değil, özgül ontolojik koşullar üreten bir çatışma biçimi olarak kavramsallaştırmaktadır. Nitel vaka analizi yöntemiyle yürütülen araştırma, Wagner Grubu, kimliği belirsiz siber aktörler ve ticari teknoloji şirketleri gibi devlet dışı unsurların dahil olduğu şeffaf olmayan ittifak yapısının sorumluluk atfını sistematik biçimde muğlaklaştırdığını; siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları ve kritik altyapıya yönelik operasyonların savaşı kesintisiz bir güvenlik rejimine dönüştürdüğünü; insansız sistemler ve algoritmik karar süreçlerinin ise savaşın öznesini belirsizleştirerek tekinsizliği kalıcı bir ontolojik koşula taşıdığını ortaya koymaktadır. Çalışma, güvenlik çalışmaları, post-hümanist teori ve savaş sosyolojisi alanlarının kesişiminde disiplinler arası bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hibrit Savaş, Tekinsizlik, Şeffaf Olmayan İttifaklar, Post-hümanizm, Fail Belirsizliği

Hybrid Warfare in the Post-Human Order: Uncanniness and Non-Transparent Alliances in the Context of the 2022 Russia-Ukraine War

ABSTRACT This study analyzes the 2022 Russia-Ukraine war through the conceptual lenses of hybrid warfare, uncanniness and non-transparent alliances, examining the ontological transformation of modern conflict from a post humanist theoretical perspective. Drawing on Sigmund Freud and Ernst Jentsch's concept of the *Unheimliche* and Bruno Latour's Actor-Network Theory, the study reconceptualizes hybrid warfare not merely as an instrumental strategy but as a mode of conflict that produces distinct ontological conditions. Employing a qualitative case study methodology, the research demonstrates that opaque alliance structures involving non-state actors such as the Wagner Group, unidentified cyber operatives, and commercial technology companies systematically obscure attribution; that cyberattacks, disinformation campaigns, and operations targeting critical infrastructure transform warfare into a continuous security regime; and that unmanned systems and algorithmic decision-making processes render the subject of war indeterminate, elevating the uncanny to a permanent ontological condition. The study offers an interdisciplinary contribution at the intersection of security studies, post humanist theory, and the sociology of war.

Keywords: Hybrid Warfare, Uncertainty, Non-transparent alliances, Posthumanism, Attribution Ambiguity

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 17.04.2026

Kabul Tarihi : 14.06.2025

* Prof. Dr., Global Savunma Enformasyon Merkezi, profdraskinincisokmen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2021-137X

Giriş

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde savaşın ontolojik statüsü köklü bir dönüşüm geçirmektedir. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı geniş çaplı askeri operasyon, yalnızca iki devlet arasındaki toprak uyuşmazlığının bir tırmanması olarak değil; aynı zamanda modern çatışmanın kavramsal sınırlarını yeniden çizen bir kırılma noktası olarak okunmalıdır. Bu savaşta cephe hatları yalnızca coğrafi koordinatlarla değil, algoritmik sistemler, dezenformasyon ağları ve kimliği belirsiz aktörlerin eylemleriyle de çizilmektedir. Geleneksel savaş kuramlarının öngördüğü şeffaf düşman imgesinin yerini, kökenini ve kastını tespit etmenin son derece güçleştiği dağınık fail yapıları almaktadır. Söz konusu dönüşüm, çatışma kavramını salt askeri bir fenomen olmaktan çıkararak sosyo-teknik bir güvenlik rejimine dönüştürmektedir.

Bu çerçevede çalışma, 2022 Rusya-Ukrayna savaşını hibrit savaş kavramı ekseninde analiz etmekte; ancak bu kavramı mevcut literatürdeki teknik-operasyonel tanımların ötesinde teorik olarak yeniden konumlandırmaktadır. Hibrit savaş; kinetik kuvvet kullanımı, siber saldırılar, enformasyon operasyonları ve vekâlet aktörlerine başvuruyu bir arada barındıran çok katmanlı bir strateji olarak ele alınmakta, fakat bu çalışmada söz konusu stratejinin yalnızca araçsal boyutu değil, ürettiği ontolojik koşullar da sorgulanmaktadır. Çatışmanın devlet ve devlet dışı aktörler arasında kurulan şeffaf olmayan ittifaklar aracılığıyla nasıl örgütlendiği ve bu örgütlenmenin hangi güvenlik etkilerini doğurduğu, analizin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmektedir: 2022 Rusya-Ukrayna savaşında hibrit savaş, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki şeffaf olmayan ittifaklar aracılığıyla tekinsizliği nasıl üretmekte ve süreklileştirmektedir?

Çalışmanın kavramsal çerçevesi iki teorik eksen üzerine inşa edilmektedir. Birincisi, Sigmund Freud ve Ernst Jentsch'in geliştirdiği *Unheimliche* (tekinsizlik) kavramının çatışma ortamlarına uyarlanmasıdır; bu kavram, tanıdık olanın içinde gizlenen yabancılaşma deneyimini ifade etmekte ve hibrit savaşın fail belirsizliği ile mekânsal muğlaklığının ürettiği güvensizlik atmosferini kavramsallaştırmak için işlevsel bir analitik zemin sunmaktadır. İkincisi, post-hümanist teori ve Aktör-Ağ Teorisi'nden (ANT) beslenen sosyo-teknik ağ yaklaşımıdır; bu yaklaşım, savaşın yalnızca insani aktörler arasında değil, algoritmalar, veri altyapıları, uydular ve otonom sistemler gibi insan-dışı unsurları da kapsayan geniş bir fail ağı içinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. İki eksenin kesişiminde ise şeffaf olmayan ittifak yapısının tekinsizliği nasıl yapısal bir duruma dönüştürdüğü sorgulanmaktadır.

Çalışmanın temel hipotezi, hibrit savaşın post-hüman sosyo-teknik ağlar içinde işleyerek şeffaf olmayan ittifaklar ürettiği; bu yapının fail ve mekân belirsizliği aracılığıyla tekinsizliği geçici bir psikolojik etki olmaktan çıkarıp kalıcı bir güvenlik koşuluna dönüştürdüğü yönündedir. Başka bir ifadeyle çalışma, Ukrayna savaşında insan ve insan-dışı aktörlerin birlikte işlediği hibrit savaş mekanizmalarının, savaşın sınırlarını belirsizleştirerek bireylerde sürekli bir güvensizlik ve tehdit algısı yarattığını ileri sürmektedir. Bu hipotez, savaşın siyasi şiddetin rasyonel aktörler arasında cereyan eden hesaplanabilir bir eylemi olarak konumlandırılan Clausewitzci paradigmaya yönelik eleştirel bir itiraz içermektedir. Ukrayna savaşında gözlemlenen aktör çoğulluğu, sorumluluk atfını güçleştiren hibrit operasyonlar ve dijital-fiziksel alanlar arasındaki sürekli geçişkenlik; savaşın artık özne, nesne ve mekânın sabit kategorilerle belirlenemediği bir güç ilişkileri konfigürasyonuna işaret etmektedir.

Son olarak, çalışmanın kuramsal iddiasının yalnızca Rusya-Ukrayna vakasıyla sınırlı kalmayıp çağdaş çatışma ortamlarını kavramak için daha geniş bir analitik çerçeve sunmayı hedeflediği vurgulanmalıdır. Dijital ağların, enformasyon ekosistemlerinin ve otonom sistemlerin çatışma alanlarına derinlemesine nüfuz ettiği günümüzde güvenlik kavramı; sınırları, sorumlulukları ve meşruiyeti belirli olan geleneksel savaş modellerinin çok ötesine geçmektedir. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü teorik olarak ele alarak hibrit savaşın ürettiği tekinsizliği hem bir analitik kategori hem de bir siyasi eleştiri nesnesi olarak kurmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışma; güvenlik çalışmaları, post-hümanist teori ve savaş sosyolojisi alanlarının kesişiminde disiplinler arası bir katkı sunma iddiasını taşımaktadır.

Bu çerçevede çalışma, temel hipotezi destekleyen üç alt argüman üzerinden ilerlemektedir. İlk olarak, devletler, özel askeri şirketler, hacker grupları ve dijital platformlar arasındaki şeffaf olmayan ittifak biçimlerinin sorumluluk atfını sistematik biçimde muğlaklaştırdığı ve bu muğlaklığın fail belirsizliği aracılığıyla tekinsizliği yapısal olarak ürettiği savunulmaktadır. İkinci olarak, siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları ve ekonomik müdahaleler gibi çok katmanlı savaş pratiklerinin çatışmayı belirli zaman ve mekânlarla sınırlı olmaktan çıkardığı; dolayısıyla savaşın kesintisiz bir güvenlik rejimine dönüştüğü ileri sürülmektedir. Üçüncü olarak, insansız hava araçları, algoritmik karar sistemleri ve dijital altyapılar gibi insan-dışı unsurların savaşın aktif faileri konumuna yükselmesiyle birlikte savaşın öznesinin belirsizleştiği ve bu belirsizliğin tekinsizlik deneyimini derinleştirdiği öne sürülmektedir. Çalışma; kavramsal çerçeve, vaka analizi ve teorik tartışma olmak üzere üç eksen üzerinden yapılandırılmış olup hibrit savaşı yalnızca stratejik bir araç olarak değil, özgül bir ontolojik koşul olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Hibrit Savaş: Tanım, Kapsam ve Eleştirel Değerlendirme

Hibrit savaş kavramı, akademik literatürde ilk kez Frank Hoffman tarafından sistematik biçimde kavramsallaştırılmış; konvansiyonel askeri güç, düzensiz taktikler, terörizm ve suç ağlarının eş zamanlı kullanımını tanımlamak amacıyla geliştirilmiştir.¹ Bu ilk kavramsallaştırma, hibrit savaşı esas olarak araçsal bir strateji olarak ele almakta ve aktörlerin sahada birden fazla savaş yöntemini bir arada kullanma kapasitesine odaklanmaktadır. Ancak söz konusu tanım, çatışmanın yalnızca fiziksel ve askeri boyutlarını ön plana çıkarmakta; dijital altyapılar, enformasyon ekosistemleri ve insan-dışı unsurların savaşdaki rolünü yeterince kavrayamamaktadır. Bu dönüşüm, savaş ile barış arasındaki sınırların bulanıklaşmasına ve çatışmanın gündelik yaşamın içine yerleşmesine neden olmaktadır.

NATO'nun hibrit savaşa ilişkin resmi çerçevesi de benzer bir sınırlılık taşımaktadır. NATO stratejik belgelerinde hibrit tehdit, "devlet veya devlet dışı aktörlerin diplomatik, askeri, ekonomik ve enformasyon araçlarını koordineli biçimde kullanması" olarak tanımlanmakta; ancak bu tanım, aktörler arasındaki bağların çoğu zaman belirsiz olmasını ve saldırının sorumlusunu tespit etmenin güçlüğüne yeterince açıklamamaktadır.² Rusya'nın askeri stratejileri ve güvenlik politikaları üzerine çalışan Bettina Renz ile hibrit tehditler alanında uzman araştırmacı Hanna Smith'e göre, hibrit savaş kavramı çoğu zaman analitik bir açıklama aracı olmaktan ziyade siyasi bir söylem işlevi görmektedir; bu nedenle kavramın açıklayıcı gücü zayıflamaktadır.³

¹ Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies.

² NATO, (2026). "Countering Hybrid Threats." <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats#:~:text=Hybrid threats combine military and non-military as well, irregular armed groups and use of regular forces.>

³ Renz, B., & Smith, H. (2016). *Russia and hybrid warfare: Going beyond the label*. Kikimora Publications.

Literatürdeki bu boşlukları gidermek amacıyla bu çalışma, hibrit savaşı yalnızca stratejik bir araç olarak değil, aynı zamanda kendine özgü ontolojik koşullar üreten bir çatışma biçimi olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede savaş çalışmaları alanında vekâlet savaşları üzerine araştırmalarıyla bilinen akademisyen Andrew Mumford'un analizleri, hibrit savaşta aktörler arasındaki ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve yürütüldüğünü anlamak açısından tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır⁴. Ukrayna savaşında SpaceX'in Starlink uydu sistemi, Maxar Technologies, Planet Labs ve ICEYE gibi ticari şirketlerin savaşın operasyonel kapasitesine doğrudan katkı sunması; özel sektörün modern savaşlarda yalnızca destekleyici değil, stratejik bir aktör haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu ilişkilerin büyük bölümünün açık askeri ittifak biçiminde değil; veri paylaşımı, dijital koordinasyon ve operasyonel destek ağları üzerinden yürütülmesi, devlet ile devlet dışı aktörler arasındaki örtük koordinasyon biçimlerinin savaşın sorumluluğunu sistemli biçimde dağıttığını ve tehdidin kaynağını belirsizleştirdiğini göstermektedir. Bu belirsizlik, salt operasyonel bir güçlük olmaktan öte, hibrit savaşın "inkâr edilebilirlik" stratejisini mümkün kılan tasarımsal bir özelliği olarak değerlendirilmelidir⁵.

Tekinsizlik (Unheimliche) Kavramının Çatışma Ortamlarına Uyarlanması

Tekinsizlik kavramı, Alman psikiyatrist ve psikolog Ernst Jentsch tarafından 1906 yılında yayımlanan "*Zur Psychologie des Unheimlichen*" (*Tekinsizin Psikolojisi*)⁶ başlıklı çalışmada ortaya konulmuş; yaşayan ile cansız, tanıdık ile yabancı arasındaki belirsizliğin yarattığı psikolojik gerilimi açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Kavram daha sonra Sigmund Freud'un *Das Unheimliche* (*Tekinsiz*, 1919/2003)⁷ çalışmasında psikanalitik bir çerçevede yeniden ele alınmış; Anthony Vidler (1992)⁸ tarafından mimarlık ve mekân çalışmalarında, Homi K. Bhabha (1994)⁹ tarafından ise kültürel kimlik ve sömürgecilik tartışmalarında kullanılarak sosyal bilimlerde farklı kuramsal alanlara taşınmıştır.

Tekinsizlik kavramının güvenlik çalışmaları ve çatışma ortamlarına uyarlanması özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hız kazanmıştır. Güvenlik çalışmaları ve Avrupa siyaseti alanında çalışan siyaset bilimci Jef Huysmans, güvenikleştirme süreçlerinin bireylerde yarattığı sürekli belirsizlik ve tehdit hissini açıklamak için tekinsizlik kavramından yararlanmış; güvenlik söylemlerinin gündelik ve tanıdık unsurları dahi potansiyel tehdit olarak yeniden üretebildiğine dikkat çekmiştir.¹⁰ Benzer şekilde uluslararası ilişkiler kuramcısı Janice Bially Mattern de uluslararası ilişkilerde öznenin istikrarsızlaşma sürecini incelerken tekinsizliği, birey ve toplumlarda kalıcı güvensizlik yaratan yapısal bir durum olarak değerlendirmiştir.¹¹

Bu çalışmada tekinsizlik kavramı, hibrit savaşın ortaya çıkardığı fail belirsizliği ve mekânsal muğlaklık bağlamında yeniden ele alınmaktadır. Hibrit savaş koşullarında çatışmalar yalnızca cephede değil; medya alanında, dijital ağlarda, ekonomik yaşamda ve

⁴ Mumford, A. (2013). *Proxy warfare*. Cambridge: Polity Press.

⁵ Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies.

⁶ Jentsch, E. (1906). *Zur Psychologie des Unheimlichen*. *Psychiatrisch-Neurologische Wochenschrift*, 8(22), 195-198.

⁷ Freud, S. (2003). *The uncanny* (D. McLintock, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1919)

⁸ Vidler, A. (1992). *The Architectural Uncanny: Essays in the Modern Unhomely*. Cambridge, MA: MIT Press.

⁹ Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge

¹⁰ Huysmans, J. (1998). Security! What do you mean? From concept to thick signifier. *European Journal of International Relations*, 4(2), 226-255.

¹¹ Bially Mattern, J. (2011). The power politics of identity. *European Journal of International Relations*, 7(3), 349-397.

gündelik toplumsal ilişkiler içerisinde de sürdürülmektedir. Bu durum bireylerin güvenlik algısını sürekli olarak aşındırmaktadır. Risk toplumu kuramıyla tanınan Alman sosyolog Ulrich Beck'in de vurguladığı üzere, modern güvenlik tehditleri giderek daha belirsiz ve öngörülemeyen hale gelmektedir.¹² Bu çerçevede siber saldırılar ve dezenformasyon kampanyaları, bireylerin hangi bilginin güvenilir olduğunu ayırt etmesini zorlaştırmakta; böylece yalnızca fiziksel güvenlik değil, epistemolojik güvenlik de zayıflamaktadır. Dolayısıyla tekinsizlik, yalnızca bireysel bir psikolojik deneyim değil, hibrit savaşın ürettiği yapısal bir güvenlik koşulu olarak konumlandırılmaktadır.

Post-Human Ajans ve Aktör-Ağ Teorisi

Post-hümanizm, insanın modern düşüncede sahip olduğu merkezi ve ayrıcalıklı konumun sorgulanmasıyla ortaya çıkan çok disiplinli bir düşünce alanıdır. Tek bir düşünür tarafından ortaya atılmış bütünlüklü bir teori olmaktan ziyade, teknoloji, dijitalleşme, yapay zekâ ve biyoteknolojik gelişmelerin etkisiyle şekillenen eleştirel bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Donna Haraway'ın "siborg" kavramsallaştırması, insan ile makine arasındaki sınırların giderek belirsizleştiğini ve öznenin artık yalnızca biyolojik bir varlık olarak düşünülmemeyeceğini ileri sürmektedir.¹³ Bruno Latour'un Aktör-Ağ Teorisi ise toplumsal süreçlerin yalnızca insan aktörler tarafından değil; nesnelere, teknolojilere ve veri ağları gibi insan-dışı unsurlar tarafından da şekillendirildiğini savunmaktadır¹⁴. Katherine Hayles, dijital çağda insanın bilgi sistemleriyle bütünleşerek yeniden tanımlandığını belirtirken¹⁵, Rosi Braidotti post-hüman öznenin sabit ve merkezi bir yapıdan ziyade ilişkiyel, ağsal ve çok katmanlı bir karakter taşıdığını ifade etmektedir.¹⁶ Bu bağlamda post-hümanizmin temel özellikleri arasında insan-merkezcilik eleştirisi, insan ve teknoloji arasındaki sınırların bulanıklaşması, ajansın insan ve insan-dışı aktörler arasında dağıtılması ve toplumsal ilişkilerin ağsal yapılar üzerinden açıklanması yer almaktadır. Bu yaklaşım, özellikle hibrit savaş bağlamında savaşın yalnızca insan aktörler arasında gerçekleşen bir süreç olmadığını; algoritmalar, insansız sistemler, veri ağları ve dijital altyapılar gibi insan-dışı unsurların da savaşın aktif bileşenleri haline geldiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Post-hümanist teori, özneyi sabit ve tekil bir varlık olarak konumlandıran hümanist geleneğe karşı çıkarak insan eyleyciliğinin insan-dışı unsurlarla kurduğu karşılıklı bağımlılığı ön plana çıkarmaktadır. Post-hümanizm alanının önde gelen teorisyenlerinden filozof Rosi Braidotti, insanın teknoloji, çevre ve diğer insan-dışı aktörlerle birlikte düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁷. Bu perspektiften bakıldığında savaş, yalnızca insan aktörlerin karar ve eylemleriyle değil; teknolojik sistemler, algoritmalar ve dijital altyapılarla birlikte şekillenen heterojen bir süreç olarak kavranmalıdır.

Benzer biçimde edebiyat kuramcısı ve dijital kültür araştırmacısı N. Katherine Hayles, "posthuman özne" kavramsallaştırmasıyla insan zihni ile bilgi işlem sistemleri arasındaki giderek yoğunlaşan entegrasyonun epistemolojik sonuçlarını tartışmaktadır¹⁸. Ukrayna

¹² Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. SAGE Publications.

¹³ Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge, pp.149-181.

¹⁴ Latour, B. (2005). *Reassembling society: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press, pp.63-86.

¹⁵ Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press, pp.2-24.

¹⁶ Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Polity Press, pp.49-76.

¹⁷ Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Polity Press.

¹⁸ Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press.

savaşı da bu dönüşümü somut biçimde görünür kılmaktadır. Siber feminizm ve teknoloji çalışmalarıyla tanınan Donna Haraway'ın insan ile makine arasındaki sınırların bulanıklaştığına ilişkin yaklaşımını hatırlatırcasına, Starlink uydu internet sisteminin komuta-kontrol altyapısının sürekliliğini sağlaması, savaşın insan ve teknoloji arasında dağıtılmış bir ajans üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir¹⁹. Bu bağlamda savaşın eyleyicileri yalnızca askerler ya da devletler değil; algoritmalar, veri sistemleri ve ticari uydu şirketleri de haline gelmektedir.

Bruno Latour ve Michel Callon tarafından geliştirilen *Aktör-Ağ Teorisi (ANT)*, insan ve insan-dışı unsurları eşit analitik statüde ele alarak her ikisini de ağ içindeki etkin aktörler olarak konumlandırmaktadır²⁰. ANT'nin çatışma analizine uygulanması, savaşın artık belirli bir komuta zinciri içinde işleyen hiyerarşik bir yapı olmadığını; aksine heterojen aktörlerin oluşturduğu dağıtık bir ağ içinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu dönüşümün kurumsal düzeyde de kabul görmeye başladığı gözlemlenmektedir: ABD ordusunun Geleceğin Taarruz Keşif Hava Aracı (FARA) programını iptal ederek bütçeyi Geleceğin Taktik İnsansız Hava Sistemleri (FTUAS) ve ticari drone teknolojilerine yönlendirmesi, savaşın geleceğinin insanlı platformlardan çok insansız sistemler üzerine kurulduğunu ortaya koymaktadır²¹. Geleneksel olarak “silahlı keşif” görevini üstlenen Kiowa ve Apache gibi helikopterlerin yerini artık “*Launched Effects*” adı verilen, havada uzun süre kalabilen kamikaze ve keşif dronelerinin alması, savaşın operasyonel mantığındaki dönüşümün açık göstergelerinden biridir. Bunun yanında ABD ordusunun yayımladığı “*Army White Paper: Force Structure Transformation*” belgesinde ordunun insansız sistemlere dayalı bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğinin vurgulanması ve insanlı sistemlerin yalnızca bu ağları koordine eden birer “ana gemi” rolüne indirgenmesi, post-hüman savaşın kurumsal düzeyde de kabul görmeye başladığını göstermektedir²². Bunun yanında Foundation Robotics'in geliştirdiği Phantom MK1 humanoid robotların Ukrayna'da test edilmeye başlanması, savaş alanında insan ve makine arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığını ve askeri teknolojilerin gündelik güvenlik yönetimiyle bütünleşmeye başladığını göstermektedir²³. Böylece savaş, insan askerlerin doğrudan belirleyici olduğu klasik modelden uzaklaşarak sensör ağları, algoritmalar, yapay zekâ sistemleri ve otonom platformların merkezde olduğu dağıtılmış bir savaş ekolojisine dönüşmektedir.

Ukrayna savaşında insansız hava araçları, yapay zekâ destekli hedefleme sistemleri ve yarı otonom teknolojilerin yoğun biçimde kullanılması, savaş alanında insan ile makine arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığını göstermektedir. Robotik savaş teknolojileri üzerine çalışan Peter W. Singer'ın belirttiği üzere modern savaş, insan kararları ile makine süreçlerinin iç içe geçtiği hibrit bir yapıya dönüşmektedir²⁴. Güvenlik uzmanı ve eski Pentagon danışmanı Paul Scharre de otonom silah sistemlerinin savaşın hızını, karar alma süreçlerini ve askeri

¹⁹ Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.

²⁰ Latour, B. (2005). *Reassembling society: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.

²¹ Easley, M. (2024) “Army plans to cancel FARA Helicopter program in aviation portfolio overhaul”, Defencescoop,

<https://defencescoop.com/2024/02/08/army-fara-helicopter-cancelled/#:~:text=The move looks to free up resources for,end of fiscal 2024%2C the service announced Thursday.>

²² U.S. Army Public API, (2025) Army Force Structure Transformation, <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2024/02/27/091989c9/army-white-paper-army-force-structure-transformation.pdf>

²³ Defense News, (2026). “U.S. Company foundation deploys Phantom MK-1 Humanoid Robots to Ukraine for Battlefield Testing”, <https://www.thedefensenews.com/news-details/US-Company-Foundation-Deploys-Phantom-MK-1-Humanoid-Robots-to-Ukraine-for-Battlefield-Testing/>

²⁴ Singer, P. W. (2009). *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the Twenty-First Century*. New York: Penguin Press.

eyleyiciliğin doğasını dönüştürdüğünü vurgulamaktadır²⁵. Bu bağlamda askeri teknolojiler yalnızca savaş alanını değil, gündelik güvenlik yönetimi pratiklerini de yeniden şekillendiren unsurlar haline gelmektedir.

Bu dönüşümün etik ve siyasi sonuçları da uluslararası ilişkiler literatüründe yoğun biçimde tartışılmaktadır. Uluslararası ilişkiler kuramcısı James Der Derian'ın geliştirdiği *virtuous war* (erdemli savaş) kavramı, teknolojik aracılığın savaşı giderek daha soyut ve mesafeli hale getirirken ahlaki ve hukuki sorumluluk zincirini nasıl dağıttığını açıklamaktadır²⁶. Benzer biçimde savaş ve teknoloji ilişkisi üzerine çalışan siyaset teorisyeni Christopher Coker, otonom sistemlerin savaş alanına entegrasyonunun insanın savaş üzerindeki denetimini yapısal olarak dönüştürdüğünü ve savaşın öznesine ilişkin temel soruları yeniden gündeme taşıdığını belirtmektedir²⁷. Aktör-Ağ Teorisi (ANT) perspektifinden bakıldığında ise fail ağının insan-dışı aktörleri de kapsayacak şekilde genişlemesi, sorumluluğun kime ait olduğunun belirlenmesini zorlaştırmakta ve hibrit savaşın ürettiği tekinsizlik durumunu daha da derinleştirmektedir.

Nitel Vaka Örneği: 2022 Rusya-Ukrayna Savaşında Hibrit Savaşın Üç Katmanı

Bu çalışma, 2022 Rusya-Ukrayna savaşını hibrit savaş, tekinsizlik ve şeffaf olmayan ittifaklar ekseninde analiz etmek amacıyla nitel vaka analizi yöntemini benimsemektedir. Vaka analizi, belirli bir olgunun kendi bağlamı içinde derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan ve özellikle "nasıl" ve "neden" sorularının yanıtlanmasında güçlü bir açıklayıcı kapasiteye sahip olan araştırma stratejisi olarak tanımlanmaktadır²⁸. Bu çalışmada söz konusu yöntem, hibrit savaşın yapısal mekanizmalarını ve ürettiği ontolojik koşulları bütüncül biçimde kavramak amacıyla tercih edilmiştir. Tek vaka tasarımı, analitik genelleştirme hedefiyle uyumludur; zira bu çalışma teorik katkı sunmayı amaçlamaktadır²⁹.

Çalışmanın vaka seçimi, amaçlı örnekleme mantığına dayanmaktadır. 2022 Rusya-Ukrayna savaşı; hibrit savaşın kinetik, siber, enformasyon ve ekonomik boyutlarını eş zamanlı olarak barındırması, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki şeffaf olmayan ittifak yapılarını açıkça sergilemesi ve post-human unsurların savaş alanına entegrasyonu bakımından çağdaş çatışmalar arasında analitik açıdan en zengin vakayı temsil etmektedir.

Birinci Argüman Şeffaf Olmayan İttifaklar ve Fail Belirsizliği

İlk argüman şeffaf olmayan ittifakların fail belirsizliği yaratarak tekinsizliği artırdığıdır. Özellikle devletler, özel askeri şirketler, hacker grupları ve dijital platformlar arasındaki örtük koordinasyon biçimlerinin, savaşın sorumluluğunu muğlaklaştırdığı ve tehdidin kaynağını belirsiz hale getirdiği varsayılmaktadır. 2022 Rusya-Ukrayna savaşında gözlemlenen en belirgin yapısal özelliklerden biri, çatışmanın yalnızca iki devlet arasında değil; devletler, özel askeri şirketler, hacker grupları, paralı asker ağları ve dijital platformlar arasındaki çok katmanlı ve büyük ölçüde şeffaf olmayan ittifaklar aracılığıyla yürütülmesidir. Bu yapının en somut örneği, Wagner Grubu'nun Ukrayna'daki operasyonel varlığıdır. Resmi Rus askeri komuta zincirinin dışında faaliyet gösteren Wagner, Rusya devletiyle organik bağlarını

²⁵ Scharre, P. (2018). *Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War*. New York: W. W. Norton & Company

²⁶ Der Derian, J. (2009). *Virtuous war: Mapping the military-industrial-media-entertainment network* (2nd ed.). Routledge.

²⁷ Coker, C. (2013). *Warrior geeks: How 21st century technology is changing the way we fight and think about war*. Hurst & Company

²⁸ Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

²⁹ Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.

sürdürürken hukuki ve siyasi sorumluluk zincirini sistematik biçimde muğlaklaştırmıştır³⁰. Bu durum, uluslararası hukukun devlet sorumluluğuna ilişkin geleneksel kategorilerini işlevsizleştirmekte ve savaşın failini belirsizleştirmektedir.

Fail belirsizliğinin en çarpıcı örneklerinden birini, 2023 yılında gerçekleşen Kahovka Barajı patlaması oluşturmaktadır. Ukrayna'nın güneyinde Dnipro nehri üzerinde konumlanan bu kritik altyapı tesisinin tahrip edilmesi, yüz binlerce insanın su kaynaklarına erişimini kesmiş; tarım arazilerini sular altında bırakmış ve Herson bölgesinde yaşam koşullarını kalıcı biçimde felç etmiştir. Ancak patlamanın Rusya mı yoksa Ukrayna mı tarafından gerçekleştirildiği uluslararası arenada hâlâ tartışmalı olmaya devam etmektedir. Bu belirsizlik, yalnızca teknik bir soruşturma güçlüğü değil; hibrit savaşın tasarımsal olarak ürettiği sorumluluk muğlaklığını yansıtmaktadır. Schmitt'in silahlı çatışma hukukuna ilişkin analizinde belirttiği üzere, bu tür saldırılar mevcut uluslararası insancıl hukuk çerçevelerini zorlamakta ve savaşanlar ile siviller arasındaki temel ayrımı işlevsizleştirme riskini beraberinde getirmektedir³¹.

Rusya'nın savaş sürecinde yoğun biçimde başvurduğu füze saldırıları ve askeri güç gösterileri, fail belirsizliğini farklı bir boyutta derinleştirmektedir. Ukrayna'nın enerji altyapısını, ısınma sistemlerini ve sivil yerleşim alanlarını hedef alan hipersonik füze ve insansız hava aracı saldırıları; yalnızca askeri kapasite aşındırmayı değil, sivil toplumda kronik bir korku ve güvensizlik atmosferi yaratmayı hedefleyen psikolojik bir strateji olarak işlemektedir. Bu saldırıların hangi komuta zinciri tarafından yetkilendirildiğinin ve Wagner Grubu ile düzenli Rus kuvvetleri arasındaki koordinasyonun tam olarak belirlenememesi, sorumluluk atfını kalıcı biçimde muğlaklaştırmaktadır³².

Siber alan, şeffaf olmayan ittifakların en yoğun biçimde gözlemlendiği dördüncü kritik alanlardan biridir. Rus askeri istihbaratıyla (GRU) bağlantılı olduğu değerlendirilen Sandworm ve Fancy Bear (APT28) gibi hacker grupları ile çevrim içi aktivist ağlar üzerinden faaliyet gösteren Anonymous Sudan'ın operasyonları, devlet destekli siber saldırılar ile sivil görünümlü hacktivizm arasındaki sınırları giderek belirsizleştirmektedir³³. Microsoft'un 2022 tarihli güvenlik raporları da Rusya bağlantılı siber aktörlerin Ukrayna'nın kritik altyapısına yönelik saldırılar gerçekleştirdiğini ortaya koymuş; ancak bu operasyonlarda devlet kurumları ile yarı bağımsız siber gruplar arasındaki koordinasyonun nasıl kurulduğu büyük ölçüde belirsiz kalmıştır³⁴.

Şeffaf olmayan ittifakların bir diğer önemli boyutunu ise Rus istihbarat ağlarının Avrupa'daki Ukraynalı çocukları ve gençleri Telegram ve TikTok gibi dijital platformlar aracılığıyla sabotaj faaliyetlerine yönlendirme girişimleri oluşturmaktadır. Oyunlaştırılmış bir görev sistemiyle işleyen bu yapıda gençlere; belirli bir noktayı fotoğraflama, askerî araçların konum bilgisini paylaşma, propaganda materyali dağıtma ya da küçük çaplı sabotaj eylemleri gerçekleştirme gibi görevler verilmektedir. Görevlerin tamamlanması karşılığında para, kripto varlık veya dijital ödüller sunulması, süreci *Pokémon Go* benzeri bir "görev tamamlama"

³⁰ Sukhankin, S. (2018). Beyond Syria and Ukraine: Wagner PMC Expands its Operations to Africa, Eurasia Daily Monitor.

³¹ Schmitt, M. N. (Ed.). (2017). *Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations*. Cambridge University Press.

³² Libicki, M. C. (2009). *Cyber deterrence and cyberwar*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG877.html>

³³ Rid, T. (2020). *Active measures: The secret history of disinformation and political warfare*. Farrar, Straus and Giroux.

³⁴ Microsoft Digital Security Unit. (2022). *Special report: Ukraine – An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine*. Microsoft Corporation. <https://www.microsoft.com/en-us/security/security-insider/threat-landscape/special-report-ukraine/?msocid=191a132a06da6ca72813061907436d27>

mantığına dönüştürmekte; böylece dijital oyun kültürü ile istihbarat ve sabotaj faaliyetleri arasındaki sınırlar bulanıklaşmaktadır³⁵.

Şeffaf olmayan ittifakların en karmaşık ve analitik açıdan en özgün boyutunu ise savaşın jeopolitik aktör yapısındaki sessiz dönüşümler oluşturmaktadır. Biden yönetimi döneminde ABD ve NATO, savaşın resmi tarafı olmaksızın Ukrayna'ya kapsamlı askeri, ekonomik ve istihbarat desteği sağlamıştır. Starlink altyapısının operasyonel kullanıma açılması, Maxar Technologies, Planet Labs ve ICEYE gibi ticari uydu şirketlerinin gerçek zamanlı istihbarat sağlaması; SpaceX, Palantir ve Microsoft gibi Amerikan teknoloji şirketlerinin savaş kapasitesine doğrudan katkı sunması, ABD'nin savaşın dışında ama fiilen içinde konumlandığı şeffaf olmayan bir ittifak modelini görünür kılmaktadır³⁶.

Trump yönetiminin iktidara gelmesiyle birlikte bu sessiz ittifak yapısı köklü bir dönüşüm geçirmiştir. ABD-Rusya ilişkilerinde gözlemlenen pragmatik yakınlaşma eğilimi, Ukrayna'ya verilen desteğin sürdürülebilirliğine ilişkin belirsizlikleri derinleştirmiş; Alaska zirvesinde iki güç arasında yürütülen müzakereler, Ukrayna ve Avrupa'nın doğrudan dahil olmadığı kapalı diplomatik kanallar üzerinden savaşın geleceğinin şekillendirildiğine işaret etmiştir. İran ile yaşanan silahlı çatışma sürecinde Rusya'ya yönelik yaptırımların kısmen gevşetilmesi, büyük güçler arasında açık biçimde ilan edilmeyen stratejik uzlaşma alanlarının oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Şeffaf olmayan ittifakların en içsel ve dolayısıyla en tekinsiz boyutunu ise Ukrayna'nın kendi iç siyasi yapısındaki çatlaklar oluşturmaktadır. Zelenski karşıtı siyasi aktörlerin Putin yönetimiyle örtük iş birliği içinde olduğuna dair iddialar ve Ukrayna cephesinin iç bölünmeler üzerinden aşındırılmaya çalışılması; savaşın yalnızca dışarıdan değil, içeriden de yürütüldüğünü ve fail belirsizliğinin Ukrayna'nın kendi siyasi yapısına sızdığını göstermektedir. Bu durum, Freud'un tekinsizlik kavramında ifade ettiği en derin gerilimi somutlaştırmaktadır: Tehdidin tanıdık olanın, hatta güvenilir sayılanın içinden gelmesi³⁷. Tüm bu unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, şeffaf olmayan ittifakların tekinsizliği rastlantısal bir yan etki olarak değil, hibrit savaşın stratejik ve yapısal bir çıktısı olarak ürettiği görülmektedir.

Savaşın Süreklileşmesi: Siber, Enformasyon ve Ekonomik Katmanlar

İkinci Argüman, hibrit savaşın savaşın süreklileşmesine yol açtığı savunulmaktadır. Konvansiyonel çatışmaların yanı sıra siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları ve ekonomik müdahaleler gibi çok katmanlı savaş pratiklerinin, savaşın belirli zaman ve mekânlarla sınırlı olmaktan çıkarak kesintisiz bir güvenlik rejimine dönüşmesine neden olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda 2022 Rusya-Ukrayna savaşının en belirgin özelliklerinden birini, çatışmanın belirli zaman ve mekânlarla sınırlı kalmayan, sürekli ve çok katmanlı bir güvenlik rejimine dönüşmesi oluşturmaktadır. Konvansiyonel cephe hatlarının ötesinde yürütülen siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları, füze operasyonları ve ekonomik müdahaleler; savaşı ilan edilmiş savaş hali ile barış arasındaki geleneksel sınırı ortadan kaldırmaktadır. Yeni savaşlar kuramıyla tanınan İngiliz siyaset bilimci Mary Kaldor'a göre çağdaş çatışmalar, belirli bir başlangıç ve bitiş noktasına sahip klasik savaşlardan farklı

³⁵ Sofuoğlu, Y. (2025) " Rus istihbaratı Telegram operasyonunu hızlandırdı : Çocukları devşiriyorlar", Independent Türkçe, (20 Kasım 2025), <https://www.indyrturk.com/node/768457/dünya/rus-istihbarati-telegram-operasyonunu-hizlandirdi-cocuklari-devsiriyorlar>.

³⁶ Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies.

³⁷ Freud, S. (2003). *The uncanny* (D. McLintock, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1919)

olarak, düşük yoğunluklu ancak süreklilik gösteren kronik şiddet biçimlerine dönüşmektedir³⁸.

Ukrayna'nın bu savaşta benimsediği temel stratejik yaklaşım, geleneksel askerî zafer anlayışının ötesine geçen bir "stratejik nötrleşme" pratiği olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, düşmanı tamamen yok etmeyi hedeflemekten ziyade onun askerî, ekonomik, teknolojik ve psikolojik kapasitesini aşındırarak hareket alanını sınırlandırmaya dayanmaktadır. Dolaylı strateji yaklaşımıyla tanınan askerî tarihçi Basil Liddell Hart'ın belirttiği gibi modern savaşlarda belirleyici unsur, çoğu zaman düşmanı doğrudan imha etmekten çok onun denge ve koordinasyon kapasitesini bozabilmektir³⁹. Benzer biçimde strateji kuramcısı Lawrence Freedman da çağdaş savaşların giderek uzun süreli yıpratma, esneklik ve rakibin karar alma süreçlerini felç etmeye yönelik hibrit yöntemler üzerinden yürütüldüğünü vurgulamaktadır⁴⁰. Ukrayna'nın özellikle insansız hava araçları, siber operasyonlar, altyapı saldırıları ve bilgi savaşını eş zamanlı biçimde kullanması, bu stratejik nötrleşme yaklaşımının pratik yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede savaşın amacı yalnızca cepheye toprak kazanmak değil; rakibin lojistik kapasitesini, ekonomik sürdürülebilirliğini, toplumsal moralini ve uluslararası meşruiyetini aşamalı biçimde zayıflatmaktır. Ukrayna'nın konvansiyonel anlamda güçlü bir donanmaya sahip olmamasına rağmen deniz droneleri aracılığıyla Rus Karadeniz Filosu'nun önemli bir bölümünü etkisiz hale getirmesi; Kırım'daki stratejik köprülere, ikmal hatlarına ve lojistik altyapıya yönelik sistematik saldırılar düzenlemesi bu stratejinin en somut göstergelerini oluşturmaktadır.

Rusya tarafı ise kritik altyapıya yönelik saldırılarıyla, savaşın süreklileşmesinin en yıkıcı boyutunu gerçekleştirmektedir. Rusya'nın Ukrayna'nın enerji üretim tesislerini, elektrik şebekesini, ısınma altyapısını ve su sistemlerini hedef alan sistematik füze ve drone saldırıları; savaşı yalnızca askerî bir çatışma olmaktan çıkararak milyonlarca sivilin gündelik yaşamını doğrudan etkileyen kronik bir kriz ortamına dönüştürmüştür. Kahovka Barajı'nın tahrip edilmesiyle birlikte tarım arazilerinin sular altında kalması, içme suyu kaynaklarının kirlenmesi ve bölge halkının zorunlu göçe maruz kalması; savaşın insani boyuttaki süreklileşmesinin en çarpıcı örneğini sunmaktadır. Bu tür saldırılar savaş ile barış arasındaki sınırları giderek belirsizleştirmekte; savaşı belirli bir cephe hattıyla sınırlı olmaktan çıkararak gündelik yaşamın içerisine yayılan sürekli bir güvenlik rejimine dönüştürmektedir⁴¹.

Uzay tabanlı sistemlerin ve ticari teknoloji şirketlerinin savaşa entegrasyonu, savaşın süreklileşmesine yeni bir boyut katmaktadır. Starlink'in Ukrayna'nın komuta-kontrol altyapısının sürekliliğini sağlaması, Maxar Technologies ve Planet Labs'ın gerçek zamanlı uydu görüntüleri sağlaması; ICEYE'nin sentetik açıklıklı radar verileriyle gece ve hava koşullarından bağımsız istihbarat sunması, savaşın uzay boyutunu stratejik bir rekabet alanına taşımıştır. Starshield gibi askerî amaçlı uydu iletişim sistemleri ve yapay zeka tabanlı istihbarat değerlendirme araçlarının sürece dahil olmasıyla birlikte savaş; kara, hava, deniz ve siber alanın ötesinde uzay ve veri ağları üzerinden yürütülen çok alanlı bir yapıya dönüşmüştür.

Enformasyon operasyonları, savaşın süreklileşmesinin dördüncü kritik katmanını oluşturmaktadır. Rus askerî stratejileri ve enformasyon savaşı üzerine çalışmalarıyla tanınan güvenlik analisti Timothy L. Thomas'a göre Kremlin bağlantılı medya kuruluşları, sosyal medya botları ve koordineli dezenformasyon kampanyaları hem Ukrayna toplumunu hem de

³⁸ Kaldor, M. (2012). *New and old wars: Organized violence in a global era* (3rd ed.). Polity Press.

³⁹ Liddell Hart, B. H. (1967). *Strategy: The Indirect Approach* (2nd rev. ed.). London: Faber & Faber.

⁴⁰ Freedman, L. (2013). *Strategy: History*. Oxford: Oxford University Press.

⁴¹ Deleuze, G. (1992). Postscript on the societies of control. *October*, 59, 3–7.

uluslararası kamuoyunu hedef alan çok katmanlı bir enformasyon savaşı yürütmektedir⁴². Rusya'nın nükleer silah kullanma tehdidini sürekli gündemde tutması da savaşın psikolojik sürekliliğini besleyen önemli araçlardan biri haline gelmektedir.

Strateji ve savaş çalışmaları alanının önde gelen isimlerinden Lawrence Freedman'ın uzun süreli savaş analizinde vurguladığı üzere, savaşın kalıcı hale gelmesi devletleri çıkışı belirsiz bir stratejik döngüye hapsedmekte; bu süreçte şiddet düşüncesinin, propaganda ise siyasal planlamanın yerini almaya başlamaktadır⁴³. Hibrit savaşın çok katmanlı yapısı da bu sürekliliği derinleştirmektedir. Çünkü hibrit savaşta çatışma yalnızca cephe hattında değil; dijital ağlarda, ekonomik ilişkilerde, medya alanında ve gündelik yaşam pratikleri içerisinde de devam etmektedir. Böylece savaş, belirli bir başlangıç ve bitiş anına sahip olağanüstü bir durum olmaktan çıkarak toplumsal yaşamın sürekli bir bileşeni haline gelmektedir. Bu durum barış ile savaş arasındaki sınırları muğlaklaştırırken, toplumlarda kalıcı bir güvensizlik ve tekinsizlik atmosferi üretmektedir.

Post-Human Ajans: İnsansız Sistemler ve Algoritmik Karar Süreçleri

Son argüman post-human ajansın eyleyciliği dağıtarak tekinsizliği derinleştirdiği ileri sürülmektedir. Drone teknolojileri, algoritmik sistemler ve dijital altyapılar gibi insan-dışı unsurların savaşın aktif bileşenleri haline gelmesiyle birlikte, savaşın öznesinin belirsizleştiği ve bunun tekinsizlik duygusunu daha da yoğunlaştırdığı varsayılmaktadır. Bu açıdan 2022 Rusya-Ukrayna savaşı, insan-dışı unsurların savaş alanındaki rolünü tarihsel olarak yeni bir düzeye taşıması bakımından çağdaş çatışmalar arasında ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. İnsansız hava araçları, yapay zekâ destekli hedefleme sistemleri ve otonom silah platformları; bu savaşta salt araçsal unsurlar olarak değil, savaşın gidişatını doğrudan biçimlendiren aktif bileşenler olarak işlev görmüştür. Özellikle Bayraktar TB2 insansız hava araçlarının etkin biçimde kullanılması ile insansız kara araçları ve FPV dronelerin koordineli operasyonlarda öne çıkması, savaş alanında insan ve makine ajansının giderek iç içe geçtiği yeni bir savaş pratiğini görünür kılmıştır. Bu süreçte askerler, yazılım sistemleri, sensörler, yapay zekâ destekli hedefleme mekanizmaları ve insansız platformlar birlikte hareket eden bütünleşik bir operasyon ağı oluşturmaktadır. Bilim ve teknoloji çalışmaları alanında geliştirdiği *Aktör-Ağ Teorisi (ANT)* ile tanınan Fransız sosyolog ve filozof Bruno Latour'a göre toplumsal ve teknolojik süreçler yalnızca insan aktörler üzerinden açıklanamaz; teknoloji, yazılım ve teknik sistemler de ağ içerisinde etkide bulunan aktörler olarak değerlendirilmelidir⁴⁴. Bu çerçevede Bayraktar TB2'ler, FPV dronelar ve diğer otonom sistemler yalnızca pasif askerî araçlar değil, savaşın işleyişini doğrudan şekillendiren etkin aktörler olarak kavranmalıdır.

Algoritmik karar sistemlerinin savaş alanına entegrasyonu, post-hüman ajansın en tartışmalı boyutlarından birini oluşturmaktadır. Palantir gibi veri analitiği şirketlerinin geliştirdiği yapay zekâ destekli hedef analiz sistemleri, savaş alanındaki veri işleme ve hedef belirleme kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır. Benzer şekilde Starshield gibi askerî amaçlı uydu iletişim sistemleri ile gelişmiş yapay zekâ tabanlı istihbarat araçları, savaşın yalnızca fiziksel cephelerde değil; uzay, veri ve iletişim ağları üzerinden yürütülen çok alanlı bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Gazeteci ve güvenlik yazarı Luke Harding de Ukrayna savaşı üzerine yaptığı değerlendirmelerde dijital altyapıların, uydu ağlarının ve veri temelli sistemlerin savaşın stratejik işleyişinde merkezi bir rol üstlendiğine dikkat çekmektedir⁴⁵.

⁴² Thomas, L. T. (2019). *Russia Military Strategy: Impacting 21st Century Reform and Geopolitics*, independently published.

⁴³ Freedman, L. (2017). *The future of war: A history*. PublicAffairs

⁴⁴ Latour, B. (2005). *Reassembling society: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.

⁴⁵ Harding, L. (2023). *Invasion: Russia's bloody war and Ukraine's fight for survival*. Guardian Faber Publishing.

Bu dönüşümün etik ve hukuki sonuçları da yoğun biçimde tartışılmaktadır. Robotik ve otonom silah sistemleri üzerine çalışmalarıyla tanınan bilgisayar mühendisi ve etik araştırmacısı Ronald C. Arkin'e göre, algoritmik karar süreçlerinin savaş alanına dahil olması yalnızca operasyonel bir değişim anlamına gelmemekte; aynı zamanda sorumluluk, hesap verebilirlik ve savaş etiğine ilişkin temel kavramları da yeniden şekillendirmektedir⁴⁶. Bu nedenle yapay zekâ destekli savaş teknolojileri, yalnızca askerî kapasiteyi artıran araçlar değil; savaşın öznesini, karar vericisini ve failini yeniden tanımlayan dönüşümsel aktörler olarak değerlendirilmektedir.

Dijital altyapıların, uydu ağlarının ve veri sistemlerinin savaşın ayrılmaz bileşenleri haline gelmesi, post-hüman ajansın üçüncü kritik boyutunu oluşturmaktadır. Edebiyat kuramcısı ve dijital kültür araştırmacısı N. Katherine Hayles'in geliştirdiği "posthuman özne" yaklaşımına göre insan ile teknolojik sistemler arasındaki ilişki giderek daha bütünleşik bir hale gelmekte; bireyin karar alma süreçleri veri akışları, yazılımlar ve algoritmik yönlendirmeler tarafından şekillendirilmektedir⁴⁷. Ukrayna savaşı da bu dönüşümün somut örneklerini ortaya koymaktadır.

Özellikle Starlink uydu internet sisteminin Ukrayna ordusunun iletişim ve komuta-kontrol altyapısının sürekliliğini sağlaması, savaşın dijital ağlara bağımlı hale geldiğini göstermektedir. Benzer şekilde Palantir'in yapay zekâ destekli veri analiz sistemlerinin hedef tespiti, istihbarat değerlendirmesi ve operasyon planlamasında kullanılması, insan karar süreçlerinin algoritmik önerilerle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Açık kaynak istihbaratı (OSINT), uydu görüntüleri ve gerçek zamanlı veri akışlarının cephe kararlarında belirleyici hale gelmesi de savaşın yalnızca askerî personel tarafından değil; veri sistemleri, yazılımlar ve dijital platformlarla birlikte yürütülen ağ-temelli bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Bu çerçevede insanın özerk iradesi ile makinenin yönlendirici etkisi arasındaki sınır giderek daha belirsiz hale gelmektedir. Tüm bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, post-hüman ajansın savaş alanındaki yükselişinin fail belirsizliğini derinleştirdiği ve tekinsizliği geçici bir durum olmaktan çıkararak kalıcı bir güvenlik koşuluna dönüştürdüğü görülmektedir.

Değerlendirme

2022 Rusya-Ukrayna savaşı, çağdaş savaş biçimlerinin post-human ve hibrit karakterini görünür hale getiren en önemli örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu savaş yalnızca konvansiyonel askeri operasyonlardan oluşan klasik bir devletler arası çatışma değil; aynı zamanda siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları, drone teknolojileri, uydu destekli istihbarat sistemleri ve dijital platformlar üzerinden yürütülen çok katmanlı bir güvenlik mücadelesi niteliği taşımaktadır⁴⁸. Özellikle uzay tabanlı teknolojilerin savaş sürecine aktif biçimde entegre edilmesi, savaşın yalnızca kara, hava ve deniz alanında değil; veri akışları, uydu sistemleri ve dijital ağlar üzerinden yürütülen çok alanlı bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Ukrayna'nın kendi bağımsız askeri uzay mimarisine sahip olmamasına rağmen Starlink, Maxar, Planet Labs ve ICEYE gibi ticari ve müttefik uzay sistemlerini operasyonel sürece dahil etmesi, çağdaş savaşın post-hüman karakterini görünür kılan temel unsurlardan biri olmuştur.

Bu durum, savaşın ontolojik yapısını dönüştürmekte ve klasik insan merkezli savaş anlayışını yetersiz hale getirmektedir. Ayrıca Ukrayna savaşında insansız kara araçlarının yarı otonom sistemlere doğru evrilmesi, savaşın insan merkezli karar mekanizmalarından

⁴⁶ Arkin, R. C. (2009). *Governing lethal behavior in autonomous robots*. CRC Press.

⁴⁷ Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press.

⁴⁸ Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies, pp.14-29.

uzaklaşarak algoritmik ve dağıtılmış bir ajans yapısına dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum post-human savaşın yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda ontolojik bir dönüşüm olduğunu ortaya koymaktadır.

Fail belirsizliği ve tekinsizlik açısından Rusya Ukrayna savaşı, devletler, özel askeri şirketler, hacker grupları ve dijital platformlar arasındaki şeffaf olmayan ittifak biçimleri, sorumluluk atfını sistematik olarak muğlaklaştırmakta ve bu muğlaklık fail belirsizliği aracılığıyla tekinsizliği yapısal olarak üretmektedir. Wagner Grubu'nun operasyonel varlığı, kimliği belirsiz siber aktörlerin koordineli faaliyetleri, Kahovka Barajı patlamasının hâlâ tartışmalı olan faili ve Zelenski karşıtı aktörlerin Putin yönetimiyle örtük iş birliği iddiaları; savaşın failini tespit etmeyi kalıcı biçimde güçleştiren çok katmanlı bir aktör yapısı oluşturmaktadır. Bu yapı, Freud'un *Unheimliche* kavramsallaştırmasıyla doğrudan ilişkilendirilebilir: Tehdidin yalnızca dışarıdan değil, tanıdık ve güvenilir sayılan unsurların içinden gelmesi; güvenlik kategorilerini işlevsizleştirmekte ve tehdidi hem gerçek hem de tespit edilemez kılmaktadır⁴⁹.

Güvenikleştirme kuramı üzerine çalışmalarıyla tanınan siyaset bilimci Jef Huysmans'a göre, tehdidin kaynağının belirsizleşmesi güvenlik söylemini toplumlar üzerinde sürekli kaygı ve güvensizlik üreten kronik bir rejime dönüştürmektedir⁵⁰. Rusya-Ukrayna savaşı sürecinde de bu durum açık biçimde gözlemlenmektedir. Biden yönetimi döneminde ABD ve NATO'nun savaşın resmî tarafı olmaksızın çatışmanın fiilî aktörleri arasında konumlanması; Trump döneminde ise ABD-Rusya yakınlaşmasının Ukrayna ve Avrupa'nın büyük ölçüde dışlandığı kapalı diplomatik kanallar üzerinden şekillenmesi, uluslararası sistemin artık yalnızca klasik ittifak kategorileriyle açıklanamayacak ölçüde akışkan bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir.

Siber savaş ve stratejik belirsizlik üzerine çalışmalarıyla bilinen güvenlik analisti Martin Libicki'nin de vurguladığı üzere, çağdaş çatışmalarda devletler arasındaki ilişkiler giderek daha örtük, çok katmanlı ve belirsiz hale gelmektedir; bu durum savaş ile diplomasi arasındaki sınırları muğlaklaştırmaktadır⁵¹. Alaska zirvesi sonrasında gözlemlenen diplomatik gelişmeler ve ABD-İran savaşı sürecinde Hürmüz Boğazının kapanması sonrası Rusya'ya yönelik enerji yaptırımların gevşetilmesi de büyük güçler arasındaki stratejik uzlaşmaların kamuoyuna tam olarak yansımadığını ve uluslararası siyasette şeffaf olmayan pazarlık süreçlerinin giderek daha belirleyici hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, mevcut hibrit savaş literatürünün önemli bir boşluğunu doldurmaktadır. Hoffman'ın araçsal tanımı ve NATO'nun operasyonel çerçevesi, şeffaf olmayan ittifakların ürettiği ontolojik koşulları yeterince ele almamaktadır⁵². Oysa Ukrayna vakası, fail belirsizliğinin yalnızca sorumluluk atfını değil; savaşın meşruiyet zeminini, uluslararası hukukun işlevselliğini ve bireylerin güvenlik algısını da köklü biçimde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ikinci alt hipotezi, siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları, kritik altyapıya yönelik füze operasyonları ve ekonomik müdahaleler gibi çok katmanlı savaş pratiklerinin çatışmayı belirli zaman ve mekânlarla sınırlı olmaktan çıkardığını ve savaş kesintisiz bir güvenlik rejimine dönüştürdüğünü ileri sürmektedir. Bulgular bu hipotezi kapsamlı biçimde desteklemektedir. Ukrayna'nın enerji altyapısını, ısınma sistemlerini ve sivil konut alanlarını hedef alan sistematik füze ve drone saldırıları; Kahovka Barajı'nın tahrip

⁴⁹ Freud, S. (2003). *The uncanny* (D. McLintock, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1919).

⁵⁰ Huysmans, J. (1998). Security! What do you mean? From concept to thick signifier. *European Journal of International Relations*, 4(2), 226–255.

⁵¹ Libicki, M. C. (2009). *Cyber deterrence and cyberwar*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG877.html>.

⁵² Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies.

edilmesiyle milyonlarca sivilin gündelik yaşamının kalıcı biçimde felç edilmesi ve savaşın zamansal sınırlarını aşan siber operasyonlar, Clausewitz'in tanımladığı biçimde savaşın belirli siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla sınırlı bir zaman diliminde uygulanan organize şiddet olmaktan çıktığını açıkça göstermektedir⁵³.

Ukrayna savaşı, çağdaş çatışmaların artık yalnızca cephe hattında yürütülen konvansiyonel askerî mücadeleler olarak kavranamayacağını açık biçimde göstermektedir. Ukrayna'nın benimsediği stratejik yaklaşım, Rusya'yı klasik anlamda tamamen yenilgiye uğratmaktan ziyade onun askerî, ekonomik ve psikolojik kapasitesini uzun vadede aşındırmaya dayanmaktadır. Deniz droneleriyle Rus Karadeniz Filosu'na yönelik operasyonlar, Kırım'daki lojistik ve askerî altyapının hedef alınması, siber saldırılar ve enfomasyon operasyonları bu yaklaşımın farklı boyutlarını oluşturmaktadır. Bu durum savaşın yalnızca fiziksel cephelerde değil; dijital ağlar, ekonomik sistemler, medya alanı ve toplumsal psikoloji üzerinde de yürütülen çok katmanlı bir mücadeleye dönüştüğünü göstermektedir.

Yeni savaşlar yaklaşımıyla tanınan Mary Kaldor'un belirttiği gibi çağdaş çatışmalar giderek süreklileşen, düşük yoğunluklu fakat kronikleşen şiddet biçimlerine dönüşmektedir⁵⁴. Ancak Ukrayna vakası, bu dönüşümün yalnızca devlet dışı aktörler veya parçalı iç savaş dinamikleriyle sınırlı olmadığını; büyük güç rekabetinin de hibrit, dijital ve post-hüman unsurlarla yeniden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Güvenlik tarihçisi Thomas Rid'in vurguladığı üzere enfomasyon operasyonlarının amacı yalnızca rakibi yanılmak değil, uzun vadeli toplumsal güvensizlik ve kurumsal aşınma üretmektir⁵⁵. Benzer biçimde Lawrence Freedman'ın ifade ettiği gibi savaşın kalıcı hale gelmesi, devletleri çıkışı belirsiz stratejik döngülere sürüklemekte; propaganda ve psikolojik baskı, klasik askerî planlamanın önüne geçmektedir⁵⁶.

Bu çerçevede Ukrayna savaşı, Clausewitzci paradigmanın savaş rasyonel devlet aktörleri arasında belirli başlangıç ve bitiş noktalarına sahip hesaplanabilir bir mücadele olarak gören varsayımlarını önemli ölçüde zorlamaktadır. Savaş artık yalnızca askerî güç kullanımıyla değil; algoritmalar, veri ağları, medya platformları, ekonomik yaptırımlar ve psikolojik operasyonlar aracılığıyla sürdürülen dağınık ve süreklileşmiş bir güvenlik rejimi üretmektedir. Dolayısıyla hibrit savaş, yalnızca yeni bir askerî strateji değil; belirsizliği, fail muğlaklığını ve tekinsizliği kalıcılaştıran yeni bir siyasal ve toplumsal çatışma formu olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın üçüncü alt hipotezi, insansız hava araçları, algoritmik karar sistemleri ve dijital altyapılar gibi insan-dışı unsurların savaşın aktif failleri haline gelmesiyle birlikte savaşın öznesinin belirsizleştiğini ve bunun tekinsizlik deneyimini derinleştirdiğini ileri sürmektedir. Bulgular bu hipotezi büyük ölçüde doğrulamaktadır. Bayraktar TB2'ler, FPV dronelar, Palantir'in yapay zekâ destekli analiz sistemleri ve Starlink gibi uydu altyapıları; savaşın artık yalnızca insan kararlarıyla değil, insan ve teknoloji arasındaki dağıtılmış bir ajans üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir.

Özellikle Starlink, ICEYE ve Maxar gibi uzay tabanlı sistemlerin komuta-kontrol, istihbarat ve hedefleme süreçlerinde merkezi rol üstlenmesi, savaşın kara, hava ve denizle sınırlı olmaktan çıkarak veri ve uzay ağlarına taşındığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Donna Haraway'in insan ile teknoloji arasındaki sınırların bulanıklaştığını ifade eden "siborg"

⁵³ Clausewitz, C. von. (1976). *On war* (M. Howard & P. Paret, Trans.). Princeton University Press. (Original work published 1832)

⁵⁴ Kaldor, M. (2012). *New and old wars: Organized violence in a global era* (3rd ed.). Polity Press.

⁵⁵ Rid, T. (2020). *Active measures: The secret history of disinformation and political warfare*. Farrar, Straus and Giroux.

⁵⁶ Freedman, L. (2017). *The future of war: A history*. PublicAffairs

yaklaşımıyla örtüşmektedir.⁵⁷ Benzer biçimde Ronald C. Arkin'in belirttiği üzere algoritmik karar süreçlerinin savaş alanına entegrasyonu, sorumluluk ve hesap verebilirlik mekanizmalarını dönüştürmektedir.⁵⁸ N. Katherine Hayles'in posthuman özne kavramsallaştırmasının da gösterdiği gibi, insan karar vericilerin veri akışları ve algoritmik sistemlere bağımlılığı arttıkça insan ajansı ile makine etkisi arasındaki sınır giderek belirsizleşmektedir.⁵⁹

Bu çerçevede Ukrayna savaşı, Ernst Jentsch'in tekinsizlik kavramında vurguladığı ontolojik gerilimi güncel savaş teknolojileri bağlamında yeniden üretmektedir. İnsan ile makine, canlı ile cansız ve özne ile araç arasındaki sınırların bulanıklaşması, hibrit savaşın yalnızca askerî değil aynı zamanda ontolojik bir dönüşüm yarattığını göstermektedir.⁶⁰

Üç alt hipotezin bulgularla birlikte değerlendirilmesi, çalışmanın temel araştırma sorusuna bütüncül bir yanıt sunmaktadır: 2022 Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında hibrit savaş, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki şeffaf olmayan ilişkiler aracılığıyla tekinsizliği üreten ve süreklileştiren çok katmanlı bir güvenlik düzeni ortaya çıkarmaktadır. Bu süreç üç temel mekanizma üzerinden işlemektedir.

İlk olarak Wagner Grubu gibi yarı-resmî askerî yapılar, Zelenski karşıtı ağlar ve büyük güçler arasındaki örtük diplomatik temaslar, savaşın failini belirsizleştirerek tehdidin kaynağını muğlak hale getirmektedir. Biden döneminde NATO'nun savaşa resmî taraf olmadan Ukrayna'ya kapsamlı destek sağlaması, Trump döneminde ise ABD-Rusya ilişkilerinin kapalı diplomatik kanallar üzerinden yeniden şekillenmesi, klasik ittifak kategorilerinin giderek yetersiz kaldığını göstermektedir. Böylece güvenlik tehdidi hem görünür hem de tam olarak tanımlanamaz bir karakter kazanmaktadır.

İkinci olarak siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları, füze operasyonları, ekonomik yaptırımlar ve sürekli dolaşımda tutulan nükleer tehdit söylemi; savaşın belirli bir cepheyle sınırlı kalmasını engelleyerek onu kesintisiz bir güvenlik rejimine dönüştürmektedir. Çatışma artık yalnızca savaş alanında değil; dijital ağlarda, medya ortamında, ekonomik ilişkilerde ve gündelik yaşam içerisinde de sürmektedir. Bu durum savaş ile barış arasındaki sınırları bulanıklaştırırken toplumlarda kalıcı bir güvensizlik ve kaygı atmosferi üretmektedir.

Üçüncü olarak insansız sistemler, yapay zekâ destekli karar mekanizmaları, uydu ağları ve veri temelli operasyonel altyapılar savaşın öznesini dönüştürmektedir. İnsan karar vericiler ile algoritmik sistemler arasındaki ilişkinin giderek daha bütünleşik hale gelmesi, savaşın artık yalnızca insan aktörler tarafından yürütülen bir süreç olmadığını göstermektedir. Böylece savaşın faili, sorumluluğu ve karar verici öznesi belirsizleşmekte; tekinsizlik yalnızca psikolojik bir deneyim değil, ontolojik bir güvenlik koşulu haline gelmektedir.

Çalışmanın teorik katkısı üç düzeyde değerlendirilebilir. Kavramsal düzeyde tekinsizlik, bireysel psikolojiyle sınırlı bir kavram olmaktan çıkarılarak çağdaş güvenlik ortamlarını açıklayan yapısal bir analiz kategorisi olarak yeniden ele alınmaktadır. Analitik düzeyde hibrit savaş, yalnızca askerî araçların birleşiminden oluşan operasyonel bir strateji değil; belirsizlik, süreklilik ve fail muğlaklığı üreten özgül bir çatışma formu olarak kavramsallaştırılmaktadır. Teorik düzeyde ise post-hümanist yaklaşım, güvenlik çalışmaları ve hibrit savaş literatürü

⁵⁷ Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.

⁵⁸ Arkin, R. C. (2009). *Governing lethal behavior in autonomous robots*. CRC Press.

⁵⁹ Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press.

⁶⁰ Jentsch, E. (1906). Zur Psychologie des Unheimlichen. *Psychiatrisch-Neurologische Wochenschrift*, 8(22), pp.195-198.

arasında kurulan ilişki; çağdaş çatışmaları anlamlandırmak için klasik devlet-merkezli uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının ötesine geçen disiplinler arası bir çerçeve sunmaktadır.

Bu bağlamda Ukrayna savaşı, savaşın doğasının yalnızca teknolojik olarak değil; ontolojik, siyasal ve toplumsal düzeylerde de dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Hibrit savaş artık belirli bir savaş yöntemi olmanın ötesinde, belirsizliği kalıcılaştıran ve güvenlik algısını sürekli yeniden üreten yeni bir çatışma paradigması olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

Bu çalışma, 2022 Rusya-Ukrayna savaşının yalnızca askerî ve jeopolitik bir çatışma olmadığını; aynı zamanda çağdaş toplumlarda tekinsizlik deneyimini yeniden üreten sosyolojik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Hibrit savaşın siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları, ekonomik müdahaleler ve dijital gözetim ağlarıyla iç içe geçen yapısı, bireylerin gündelik yaşamındaki güvenlik algısını sürekli aşındırmaktadır. Böylece savaş, belirli bir cepheyle sınırlı olağanüstü bir durum olmaktan çıkarak toplumsal yaşamın farklı alanlarına yayılan kalıcı bir belirsizlik rejimine dönüşmektedir.

Çalışmanın bulguları, özellikle şeffaf olmayan aktör ilişkilerinin tekinsizlik üretiminde merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Wagner Grubu gibi yarı-resmî askerî yapılar, kimliği belirsiz siber ağlar, özel teknoloji şirketleri ve örtük diplomatik ilişkiler; savaşın failini ve sorumluluk zincirini muğlaklaştırmaktadır. Bu durum yalnızca uluslararası güvenlik açısından değil, toplumsal algı düzeyinde de önemli sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü bireyler artık tehdidin kaynağını açık biçimde tanımlayamamakta; savaş ile barış, sivil ile askerî alan arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmektedir. Freud ve Jentsch'in tekinsizlik kavramının işaret ettiği üzere, tanıdık olanın yabancı ve tehditkâr hale gelmesi hibrit savaş koşullarında yapısal bir toplumsal deneyime dönüşmektedir.

Ukrayna savaşı aynı zamanda dijital teknolojilerin toplumsal ilişkiler üzerindeki dönüştürücü etkisini de görünür kılmaktadır. İnsansız hava araçları, algoritmik karar sistemleri, uydu ağları ve sosyal medya platformları; savaşın yalnızca devletler arasında yürütülen askerî bir mücadele değil, veri akışları ve dijital altyapılar üzerinden işleyen ağ-temelli bir süreç haline geldiğini göstermektedir. Bu durum bireylerin gerçeklik algısını, bilgiye duyduğu güveni ve toplumsal aidiyet biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Özellikle dezenformasyonun yaygınlaşması, hangi bilginin doğru olduğunun ayırt edilmesini zorlaştırarak epistemolojik bir güvensizlik üretmekte; böylece tekinsizlik yalnızca fiziksel güvenliğe değil, gündelik toplumsal deneyime de nüfuz etmektedir.

Bu çerçevede Rusya-Ukrayna savaşı, çağdaş toplumlarda tekinsizliğin nasıl üretildiğini anlamak açısından önemli bir sosyolojik örnek sunmaktadır. Tekinsizlik artık bireysel bir psikolojik durumdan ibaret değil; dijitalleşme, hibrit savaş ve şeffaf olmayan güç ilişkileri tarafından sürekli yeniden üretilen yapısal bir toplumsal koşul haline gelmektedir. Dolayısıyla hibrit savaşın analiz edilmesi, yalnızca askerî stratejilerin değil; modern toplumlarda güven, aidiyet, gerçeklik algısı ve gündelik yaşamın nasıl dönüştüğünün de incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

- Arkin, R. C. (2009). *Governing lethal behavior in autonomous robots*. CRC Press.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. SAGE Publications.
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.

- Bially Mattern, J. (2011). The power politics of identity. *European Journal of International Relations*, 7(3), 349–397.
- Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Polity Press.
- Clausewitz, C. von. (1976). *On war* (M. Howard & P. Paret, Trans.). Princeton University Press. (Original work published 1832)
- Coker, C. (2013). *Warrior geeks: How 21st century technology is changing the way we fight and think about war*. Hurst & Company.
- Defense News, (2026). “ U.S. Company foundation deploys Phantom MK-1 Humanoid Robots to Ukraine for Battlefield Testing”, <https://www.thedefensenews.com/news-details/US-Company-Foundation-Deploys-Phantom-MK-1-Humanoid-Robots-to-Ukraine-for-Battlefield-Testing/>
- Deleuze, G. (1992). Postscript on the societies of control. *October*, 59, 3–7.
- Der Derian, J. (2009). *Virtuous war: Mapping the military-industrial-media-entertainment network* (2nd ed.). Routledge.
- Easley, M. (2024) “Army plans to cancel FARA Helicopter program in aviation portfolio overhaul”, *Defencescoop*, <https://defensescoop.com/2024/02/08/army-fara-helicopter-cancelled/#:~:text=The move looks to free up resources for,end of fiscal 2024%2C the service announced Thursday.>
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245
- Freedman, L. (2013). *Strategy: History*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, L. (2017). *The future of war: A history*. PublicAffairs.
- Freud, S. (2003). *The uncanny* (D. McLintock, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1919)
- Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.
- Harding, L. (2023). *Invasion: Russia's bloody war and Ukraine's fight for survival*. Guardian Faber Publishing.
- Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press.
- Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Virginia : Potomac Institute for Policy Studies.
- Huysmans, J. (1998). Security! What do you mean? From concept to thick signifier. *European Journal of International Relations*, 4(2), 226–255.
- Jentsch, E. (1906). Zur Psychologie des Unheimlichen. *Psychiatrisch-Neurologische Wochenschrift*, 8(22), 195–198.
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars: Organized violence in a global era* (3rd ed.). Polity Press.
- Latour, B. (2005). *Reassembling society: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.
- Libicki, M. C. (2009). *Cyber deterrence and cyberwar*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG877.html>
- Liddell Hart, B. H. (1967). *Strategy: The Indirect Approach* (2nd rev. ed.). London: Faber & Faber.

- Microsoft Digital Security Unit. (2022). *Special report: Ukraine – An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine*. Microsoft Corporation. <https://www.microsoft.com/en-us/security/security-insider/threat-landscape/special-report-ukraine/?msockid=191a132a06da6ca72813061907436d27>
- Mumford, A. (2013). *Proxy warfare*. Cambridge: Polity Press.
- NATO, (2026). “Countering Hybrid Threats.” <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats#:~:text=Hybrid threats combine military and non-military as well, irregular armed groups and use of regular forces.>
- Renz, B., & Smith, H. (2016). *Russia and hybrid warfare: Going beyond the label*. Kikimora Publications.
- Rid, T. (2020). *Active measures: The secret history of disinformation and political warfare*. Farrar, Straus and Giroux.
- Scharre, P. (2018). *Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War*. New York: W. W. Norton & Company.
- Schmitt, M. N. (Ed.). (2017). *Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations*. Cambridge University Press.
- Singer, P. W. (2009). *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the Twenty-First Century*. New York: Penguin Press.
- Sofuoğlu, Y. (2025) “ Rus istihbaratı Telegram operasyonunu hızlandırdı : Çocukları devşiriyorlar”, Independent Türkçe, (20 Kasım 2025), <https://www.indyrturk.com/node/768457/dünya/rus-istihbaratı-telegram-operasyonunu-hızlandırdı-çocukları-devşiriyorlar>
- Sukhankin, S. (2018). Beyond Syria and Ukraine: Wagner PMC Expands its Operations to Africa, Eurasia Daily Monitor.
- Thomas, L. T. (2019). *Russia Military Strategy: Impacting 21st Century Reform and Geopolitics*, independently published.
- U.S. Army Public API, (2025) Army Force Structure Transformation, <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2024/02/27/091989c9/army-white-paper-army-force-structure-transformation.pdf>
- Vidler, A. (1992). *The Architectural Uncanny: Essays in the Modern Unhomely*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır
Katkı oranı beyanı: Tek yazarlı %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.